

Podsumowanie Raportu o stanie wiedzy z zakresy drugiego obszaru tematycznego projektu FISSH - Zrównoważona produkcja żywności i łańcuch wartości w pięciu regionach Europy

Niniejszy raport przedstawia kompleksową diagnozę oraz rekomendacje dotyczące rozwoju zrównoważonej produkcji żywności i wzmocnienia łańcuchów wartości w sektorze MŚP w pięciu regionach partnerskich projektu FISSH (Wsparcie i pomoc dla MŚP z branży spożywczej w zakresie zrównoważonego rozwoju): Regionie Centralnej Macedonii (Grecja), Południowej Ostrobotnii (Finlandia), Województwie Kujawsko-Pomorskim (Polska), Wschodniej Flandrii (Belgia) oraz Regionie Międzygminnym Coimbrzy (Portugalia). Analiza obejmuje identyfikację systemowych wyzwań, mocnych stron, istniejących luk oraz propozycje działań wspierających transformację w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, cyrkularnej i odpornej na zmiany klimatu.

1. Wprowadzenie

Sektor MŚP w przetwórstwie i produkcji rolno-spożywczej stanowi istotną część lokalnych gospodarek i jest kluczowym elementem zabezpieczenia bezpieczeństwa żywnościowego, zachowania tradycji kulinarnych oraz promocji innowacji w Europie. Pomimo rosnącego zainteresowania zrównoważonym rozwojem, sektor ten zmaga się z licznymi barierami: ograniczonymi zasobami finansowymi, słabym dostępem do nowoczesnych technologii, niskim poziomem cyfryzacji, fragmentarycznymi łańcuchami dostaw oraz skomplikowaną legislacją. Analiza pięciu regionów pozwala zidentyfikować zarówno wspólne wyzwania, jak i regionalne specyfiki, które mogą posłużyć do wypracowania działań wzmacniających konkurencyjność i odporność sektora.

2. Wyzwania i bariery w sektorze MŚP

A. Region Centralnej Macedonii (Grecja)

SME w Centralnej Macedonii działają w sektorze zróżnicowanym pod względem produkcji rolnej, przetwórstwa i eksportu (ryż, mleko, owoce morza, owoce i warzywa). Systemowe bariery obejmują:

- **Fragmentaryczność łańcuchów wartości** oraz słabą współpracę między aktorami.
- **Ograniczoną infrastrukturę dla gospodarki cyrkularnej**, w tym brak dostępu do systemów recyklingu, energii odnawialnej i ekologicznego opakowania.
- **Niską cyfryzację i brak standaryzacji narzędzi monitorowania** (LCA, ESG, śledzenie emisji gazów cieplarnianych).
- **Rozdrobnione wsparcie publiczne i regulacyjne**, brak zielonych warunków w grantach i niedostosowane do potrzeb MŚP instrumenty finansowe.

B. Południowa Ostrobotnia (Finlandia)

Region charakteryzuje się wysokim znaczeniem sektora spożywczego dla gospodarki, jednak MŚP napotykają:

- **Ograniczone zasoby finansowe i czasowe**, co utrudnia wdrażanie innowacji i nowych technologii.
- **Niepewność regulacyjna** i konieczność dostosowania do nowych wymogów (np. PPWR).

- **Luki w kompetencjach w zakresie zrównoważonej produkcji**, technologii, opakowań i monitorowania emisji.
- **Potrzebę wzmocnienia współpracy w ramach RDI** i budowania sieci współpracy między firmami, instytucjami badawczymi i samorządami.

C. Kujawsko-Pomorskie (Polska)

Pomimo silnej bazy rolniczej i obecności instytucji wspierających innowacje, region boryka się z:

- **Niską innowacyjnością i ograniczoną cyfryzacją** produkcji i przetwórstwa rolno-spożywczego.
- **Skomplikowanymi procedurami certyfikacyjnymi i prawnymi**, które ograniczają rozwój mikro i małych przedsiębiorstw.
- **Brakiem infrastruktury**: chłodni, nowoczesnych magazynów i laboratoriów analitycznych w mniejszych gminach.
- **Ograniczoną współpracą międzysektorową**, utrudniającą wdrażanie innowacji i adaptację do zmieniającego się rynku.

D. Wschodnia Flandria (Belgia)

Region charakteryzuje się dużym potencjałem rozwojowym, lecz MŚP napotykają wyzwania w zakresie:

- **Zarządzania odpadami i logistyki**, gdzie koszty i ograniczenia technologiczne utrudniają wdrażanie zrównoważonych praktyk.
- **Braku świadomości dostępnych programów wsparcia i narzędzi monitorowania**.
- **Problemy kadrowe i sukcesji** w rodzinnych przedsiębiorstwach.
- **Skomplikowane procedury administracyjne** oraz powielanie kontroli przez różne instytucje.

E. Region Międzygminny Coimbr (Portugalia)

Region posiada rozwiniętą gastronomię i silne instytucje badawcze, ale sektor MŚP zмага się z:

- **Fragmentacją sektora i ograniczoną skalą działania**, co utrudnia inwestycje w innowacje i technologie.
- **Bariery finansowe i biurokratyczne**, hamujące dostęp do programów wsparcia.
- **Złożone regulacje środowiskowe i brak standaryzowanych wskaźników monitorowania**.
- **Zagrożenia klimatyczne**, w tym susze i powódzie, wymagające adaptacji systemów produkcji.

3. Mocne strony i potencjał rozwojowy

- **Region Centralnej Macedonii**: Silna baza produkcji rolnej i owocowa, infrastruktura eksportowa (port w Salonikach), aktywne klastry i sieci innowacji, uczestnictwo w projektach UE.

- **Południowa Ostrobośnia:** Wysokiej jakości produkcja rolno-spożywcza, hub innowacyjny dla sektora spożywczego, rozwinięta współpraca między MŚP a instytucjami badawczymi, silny nacisk na ekologiczną transformację.
- **Kujawsko-Pomorskie:** Bogata produkcja zbóż, mleka i warzyw; obecność instytucji doradczych (KPODR, SIR); potencjał w tworzeniu krótkich łańcuchów dostaw i marketingu lokalnych produktów.
- **Wschodnia Flandria:** MŚP elastyczne, kreatywne i chętne do wdrażania praktyk zrównoważonych; rozwinięta sieć wsparcia, dobra współpraca z samorządem i instytucjami badawczymi; silna kultura gastronomiczna i marki lokalne.
- **Coimbra:** Silny ekosystem badań i innowacji (Uniwersytet w Coimbrze), rozpoznawalne produkty lokalne (sery, wina, ryż), wdrożenia innowacyjnych praktyk zrównoważonych w większych firmach (precyzyjne nawadnianie, odzysk odpadów, digitalizacja).

4. Luki i obszary wymagające interwencji

- **Infrastruktura i technologie:** Brak chłodzi, magazynów, laboratori i systemów IT do śledzenia produkcji i monitorowania śladu ekologicznego.
- **Współpraca i koordynacja:** Niewystarczająca integracja między producentami, przetwórcami i instytucjami badawczymi.
- **Zarządzanie zasobami i circular economy:** Ograniczone wdrożenia w zakresie odzysku odpadów, energii odnawialnej i ekologicznego opakowania.
- **Kompetencje i świadomość MŚP:** Niska znajomość narzędzi monitorowania, cyfryzacji, ekologicznych praktyk i standardów UE.
- **Regulacje i biurokracja:** Złożone procedury administracyjne i certyfikacyjne, brak jednolitych wskaźników środowiskowych, utrudniony rozwój krótkich łańcuchów dostaw i inicjatyw cyrkularnych.
- **Zarządzanie ryzykiem klimatycznym:** Wrażliwość na susze, powódzie i zmiany pogodowe, brak powszechnie wdrożonych strategii adaptacyjnych.

5. Rekomendacje i propozycje działań

1. **Standaryzacja wskaźników i monitoring:** Wprowadzenie regionalnych KPI dla MŚP, narzędzi do obliczania śladu ekologicznego i cyfrowych platform monitorowania.
2. **Wsparcie dla MŚP:** Programy doradcze, demonstracyjne projekty, szkolenia w zakresie LCA, opakowań ekologicznych, digitalizacji i zrównoważonej logistyki.
3. **Infrastruktura cyrkularna:** Inwestycje w biogazownie, systemy odzysku odpadów, wspólne chłodzi i magazyny.
4. **Uproszczenie regulacji:** Dostosowanie procedur certyfikacyjnych i środowiskowych, integracja prawa lokalnego z wytycznymi UE dla wspierania ekonomii cyrkularnej.

5. **Wzmacnianie współpracy:** Tworzenie klastrów, sieci kooperacyjnych i platform wymiany wiedzy między firmami, instytucjami badawczymi i władzami lokalnymi.
6. **Promocja lokalnych produktów i krótkich łańcuchów dostaw:** Marketing oparty na wartościach kulturowych, transparentności i jakości; wspieranie sprzedaży bezpośredniej i online.
7. **Adaptacja do zmian klimatu:** Wdrożenie systemów precyzyjnego zarządzania wodą, odpornych odmian roślin, monitoringu zagrożeń i strategii adaptacyjnych.
8. **Finansowanie zrównoważonych inwestycji:** Ułatwienia w dostępie do funduszy UE, wsparcie zielonych obligacji, grantów i preferencyjnych pożyczek dla MŚP.

6. Wnioski

Analiza pięciu regionów ujawnia wspólne trendy: sektor MŚP ma kluczowe znaczenie dla gospodarek lokalnych, a jednocześnie napotyka systemowe bariery w zakresie innowacji, cyfryzacji, współpracy i regulacji. Pomimo wyzwań, regiony wykazują silne fundamenty: bogactwo zasobów naturalnych, gastronomiczne tradycje, aktywne ekosystemy badawczo-innowacyjne oraz rosnące zaangażowanie w zrównoważony rozwój.

Skuteczna transformacja wymaga kompleksowego podejścia: połączenia polityki wspierającej MŚP, inwestycji w infrastrukturę cyrkularną, edukacji i wsparcia technicznego, standaryzacji monitoringu oraz promocji współpracy między aktorami łańcucha wartości. Wdrożenie rekomendowanych działań może przyczynić się do budowy odpornych, niskoemisyjnych i konkurencyjnych systemów produkcji żywności w Europie, przy jednoczesnym zachowaniu tradycji, jakości i autentyczności lokalnych produktów.